

Barbara Borsuk

Przewiska ludowe gromady Grzędówka w powiecie łukowskim

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Filozoficzne i Humanistyczne 27, 17-29

1972

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara BORSUK

Przezviska ludowe gromady Gręzówka w powiecie łukowskim

Народные прозвища громады Грензувка луковского повята

Sobriquets populaires de Gręzówka dans le district de Łuków

W gwarach całej Polski obserwujemy spontaniczne i powszechne używanie różnorodnych określeń, które odnoszą się do poszczególnych osób i jakoby współzują z nazwiskami. Są to — jak wiemy — przezviska. Przeważnie odzwierciedlają one najbardziej charakterystyczne cechy zarówno fizyczne, jak i duchowe ludzi danych miejscowości, danych wsi. Bardzo często zawarta jest w tych przezviskach także specyficzna treść, uzależniona od rodzaju „powiedzonek”, jakich dane osoby używają namiętnie w swoich wypowiedziach. Z kolei są też takie przezviska, w których dokonał się proces przekształcenia dawnych imion czy nazwisk, oddanych w formie deminutywów czy augmentatywów. Jak z tego wynika, przezviska w potocznym użyciu to po prostu niepisane „*nomina propria*”, charakteryzujące się przede wszystkim dużą siłą ekspresji. Jako formacje onomastyczne stanowią one bez wątpienia cenny materiał zarówno dla językoznawców, jak i etnografów głównie z uwagi na swe charakterystyczne cechy strukturalno-semantyczne, a także folklorystyczne.

Przezviska ludowe zebrane przeze mnie pochodzą z gromady Gręzówka, położonej w północno-zachodniej części powiatu łukowskiego. W skład gromady wchodzi 6 wsi: Krynka, Gręzówka, Biardy, Ławki, Klimki i Kolonia Gręzówka, które w 1968 r. liczyły około 3 tys. mieszkańców. Wspomnę tylko, że dawna Ziemia Łukowska podlegała szeregowi zmian administracyjnych na przestrzeni kilku wieków. W ciągu tego okresu znajdowała się jednocześnie pod ciągłym oddziaływaniem regionu małopolskiego i mazowieckiego, początkowo — do XIII w. jako jedna z Ziem

Mazowsza¹, a potem Małopolski oraz Podlasia². Dopiero od 1919 r. znalazła się w granicach województwa lubelskiego³. W wiekach średnich Ziemia Łukowska była terenem częstej migracji ludności, z przewagą jednak licznych przybyszów z Mazowsza⁴. Tak liczne kontakty regionalne z pewnością pozostawiły widome ślady w kulturze mieszkańców wymienionego obszaru, przejawiają się one chociażby w gwarze.

Gromada Gręźówka jest okolicą zamieszkałą w przeważającej większości przez ludność niezamożną — średnio- i małorolnych gospodarzy, rzemieślników oraz robotników leśnych i fabrycznych. Ten stan socjologiczny zachowuje w pewnym stopniu dawny rys stosunków społecznych.

Zebrane przeze mnie przerwiska ludowe z tego terenu stanowią bogaty i ciekawy na ogół materiał badawczy. Przeważająca większość ich zawdzięcza swe powstanie silnie tkwiącej wśród ludu tradycji nadawania przezwisk, bowiem ułatwiają one codzienne międzyludzkie kontakty. Pewna część przerwisk świadczyć może o działaniu społecznej tendencji piętnowania błędów i wad ludzkich, a nawet ośmieszania wyglądu zewnętrznego, cech charakteru i sposobu postępowania danych osób. Wszystkie one odnoszą się do 148 mieszkańców. Najwięcej przerwisk zanotowałam wśród ludności wsi Gręźówka (76), mniej we wsi Krynka (57), w pozostałych wioskach spisałam po kilkanaście lub kilka: w Biardach 13, w Ławkach i Klimkach po 6. Informatorami moimi byli ludzie starsi, osiadli na tych terenach od dawna, znający doskonale wszystkich mieszkańców i stosunki panujące między nimi. W pewnych wypadkach nie potrafili oni jednak wyjaśnić genezy niektórych przerwisk. Dlatego ujmuję je w oddzielną grupę, bez żadnego komentarza.

Celem mojego artykułu jest: 1) możliwie dokładne przedstawienie i przeanalizowanie pod względem semantyczno-strukturalnym zebranych przerwisk w oparciu o informacje uzyskane od ludności; 2) ustalenie powszechności pewnych typów przerwisk ludności Gręźówki.

WYKAZ PRZEZWISK

Wśród zebranych przerwisk przeprowadziłam klasyfikację w oparciu o informacje, jakich udzielali mi informatorzy. Klasyfikacja ta wykazała pewną różnorodność typów semantycznych przerwisk. Ustaliłam przede

¹ K. Sochaniewicz: *Wstęp historyczny* [w:] *Monografia statystyczno-gospodarcza województwa lubelskiego*, Tom I, *Zagadnienia podstawowe*, Lublin 1932, s. VI.

² R. Orłowski, J. Szaflik: *Z przeszłości Ziemi Łukowskiej*, Lublin 1959, s. 15—43.

³ J. Szaflik, R. Orłowski: *Dzieje miasta Łukowa*, Lublin 1962, s. 130.

⁴ S. Litak, L. Millerowa: *Osadnictwo Ziemi Łukowskiej w okresie przed-rozbiorowym* [w:] *Z przeszłości Ziemi Łukowskiej*, Lublin 1959, s. 43—53.

wszystkim 2 podstawowe grupy przezvisk: I — odapelatywne i II — odimienne. Następnie wyróżniłam przezviska prymarne i przezviska o charakterze sekundarnym, wśród których wyodrębniłam patronimika, nazwy o formie dzierżawczej — najczęściej złożone, oraz deminutywa. Oprócz tych odnotowałam kilka złożzeń w postaci zestawień dwuwyrazowych oraz kilkanaście przezvisk dla mnie niejasnych⁵.

I — PRZEZVISKA POWSTAŁE OD NAZW OSOBOWYCH

1. Imiona w funkcji przezvisk utworzone za pomocą formantów hipokorystycznych, które przyjęły funkcję onomastyczną

-ko (2 ×)

Janko : od imienia *Jan*;

Józko : od imienia *Józef* albo *Józwa* (SGP);

-ek (1 ×)

Marcinek : od imienia *Marcin*;

-unia (1 ×)

Olunia : od imienia *Olga* (od dem. *Ola*);

-'o (1 ×)

Ziucio : od imienia *Józef*;

Bobolek — wyjątkowo utworzone przezvisko od imienia zdrobniałego *Olek*, być może skojarzone z brzmieniem nazwiska św. Andrzeja *Boboli*.

2. Przekształcenia imion w funkcji przezvisk

a) męskie (2 ×)

Waks : od imienia *Wacław*;

Zygzman : od imienia *Zygmunt*.

b) kobiece (1 ×)

Irenija : od imienia *Irena* (por. *Józefinja* — SW).

Jak widać, są one dość dziwnymi skróceniami odpowiednich imion. Podobne przezviska, powstałe ze skrótów, znaleźć można w artykule M. Zembaty-Michalakowej⁶, np *Felis* — syn *Feliksa* oraz w pracy A. Za-

⁵ W podziale semantycznym przezvisk wyodrębnione zostały grupy znaczeniowe (w sumie 11), odpowiadające ogólnemu podziałowi nazw osobowych Taszyckiego, patrz: W. Taszycki: *Najdawniejsze polskie imiona osobowe* „Rozprawy i studia polonistyczne”, tom I, Wrocław—Kraków 1958, s. 32—148.

⁶ M. Zembaty-Michalakowa: *Przezviska ludowe w Białce koło Nowego Targu* [w:] *Studia językoznawcze poświęcone S. Rospondowi*, Wrocław 1966, s. 385.

ręby⁷, np.: *Bara* \leq *Barbara*, *Manda* \leq *Magdalena*, czy *Fran* \leq *Franciszek*.

3. Przewiska o formie patronimicznej, utworzone

a) od imienia ojca z formantami

-ek (3 ×)

Bartecek : 'syn *Bartłomieja*' (od dem. *Bartek*);

Franiacek : 'syn *Franciszka*' (od skr. *Franiak*);

Pietrusiacek : 'syn *Piotra*' (od derywowanej formy osobowej *Pietrusiak* \leq *Pietrus* \leq *Pietrz* // *Piotr* (SGP)).

-'ak (3 ×)

Leopoldziak : 'syn *Leopolda*';

Pietrzak : brak wyjaśnienia informatorów, *Pietrz* // *Piotr* (SGP);

Staniak : przewisko powstało od powtarzającego się często w rodzinie imienia *Stanisław* (od skr. *Stan*).

-ak (1 ×)

Wojcieszak : 'syn *Wojciecha*'.

b) od imienia przodka z formantami

-'ak (2 ×)

Kasprzak : 'wnuk *Kacpra*';

Maciak : 'wnuk *Macieja*'.

-ek (1 ×)

Wojtecek : 'wnuk *Wojciecha*' (od dem. *Wojtek*);

c) zdrobnienia z formantami

-'ulo (1 ×)

Stasiulo : 'syn *Stanisława*' (od skr. *Staś*);

-aś (1 ×)

Michaś : 'syn *Michała*' (od skr. *Mich*).

4. Przewiska jako nazwy o formie dzierżawczej — najczęściej złożone

a) utworzone od imion ojca, matki lub męża z formantami

-ow // -owa (2 ×)

Piotrów Stacho : 'syn *Piotra*';

Bołkowa : 'żona *Bolesława*'.

-in // -yn (1 ×)

Bolek Wiktorzyn : 'syn *Wiktoria*'.

b) utworzone od nazwiska ojca, gdy nosicielkami są kobiety zamężne (3 ×)

⁷ A. Zaręba: *Polskie imiona ludowe*, cz. I, „Onomastica” III, z. 1, 1957, s. 156—167.

- Heńka Bartków* : nazwisko ojca *Bartnikiewicz*, skojarzone, jak się zdaje, fałszywie z imieniem *Bartek*;
(mąż o nazwisku Olek)
- Helcia Grzybków* : nazwisko ojca *Grzybek*;
(mąż o nazwisku Grzebisz)
- Wisia Łukasików* : nazwisko ojca *Łukasik*;
(mąż o nazwisku Kargol).

II — PRZEZWISKA POWSTAŁE OD APELATYWÓW

1. Przezviska wyrażające cechy zewnętrzne, wewnętrzne i sposób ich nosicieli

a) właściwości zewnętrzne
— w formie przymiotnikowej

Cysty : 'człowiek porządnie ubierający się i utrzymujący ład w gospodarstwie';

Gluchy : 'człowiek z wadą słuchu';

Koślawy : 'człowiek chromy';

Mały : 'człowiek niskiego wzrostu';

Nosowy : 'człowiek o szerokim nosie';

Rudy : 'człowiek o rudym kolorze włosów';

Słepy : 'człowiek z wadą wzroku';

Wielki : 'człowiek o wysokim wzroście';

— w formie rzeczownikowej

Jacek : 'człowiek o krzywych nogach'; wg A. Zaręby⁸ jest to przezvisko — imię określające sprecyzowaną właściwość człowieka;

Kińdziorka : 'człowiek o kędzierzawych włosach';

Kłykutek : 'człowiek, któremu brak kilku palców u ręki';

Łysek : 'człowiek łysy';

b) właściwości wewnętrzne
— w formie przymiotnikowej

Bojny : 'człowiek bardzo bojaźliwy';

Chytry : 'człowiek skąpy';

Glupi

Haźny : 'człowiek o donośnym, mocnym głose';

Nerwowy

Niegramotny : 'analfabeta';

Spokojny : 'człowiek religijny';

⁸ *Ibid.*, cz. II, z. 2, s. 430—431.

— w formie rzeczownikowej

Garaga : 'człowiek ułomny i niezdarny';

Harabaj : 'człowiek mało zaradny' (por. *harabaj* 'upadek', 'okrzyk' (SW));

Patelnia : 'kobieta gadatliwa';

Pieniaki : 'przezwiśko rodziny o gwałtownych charakterach i awantur-
niczym sposobie bycia';

Pijak : 'nałogowy alkoholik';

Siudaj : 'człowiek niezdarny';

Siujo : 'człowiek nieporządny';

Ziopa : 'człowiek o spokojnym charakterze i sposobie bycia'.

— sekundarne

Baju-baju : 'człowiek lubiący gawędzić, barwnie opowiadać';

c) określające sposób bycia

Chyzy : 'człowiek, który szybko chodzi';

Panek : 'człowiek udający przesadnie znajomość dobrych manier w to-
warzystwie';

Profesor : 'człowiek pyszałkowaty w obcowaniu z ludźmi';

2) Przewiska od ulubionych i charakterystycz-
nych powiedzeń oraz od wad wymowy

— primarne

Kfatyрка : od częstego powtarzania słowa „kfatyрка”;

Ksiak : wadliwie wymawiał słowo 'krzak';

Mešta : używał słowa „mešta” na oznaczenie butów, gdy je gubił, np.
„gdzie moja mešta?”

Psiuk : wołał „psiuk” na oznaczenie przygaszania ognia podczas pożaru
domu;

Salezzy : gospodarz, którego matka modląc się, wzywała św. Salezego;

Smotki : człowiek, który tak wymawiał słowo 'szmatki';

Spilka : narzekał na kłujące w butach szpilki;

Spektor : człowiek, wymawiający w ten sposób słowo 'inspektor';

Tysiunc : przezwiśko nadał ojciec synowi-jedynakowi;

Szuru-buru : przewiśko ojca rodziny, który był na Węgrzech. Mówił po
węgiersku. Gdy pytano go o odpowiedniki polskich wyrazów
w języku węgierskim, odpowiadał najczęściej „szuru-buru”.
Przewiśko to przeszło na syna.

— sekundarne z formantami: *ak* // *-'ak* i *-ek*

Hetmaniak : od powiedzenia „córka nie musi się uczyć, bo i tak hetma-
nem nie będzie”;

Prymierzak : od powiedzenia ojca rodziny „na prymier”, często je po-
wtarzał, gdy służył w rosyjskim wojsku;

Sagrzak : człowiek, który słowo 'szwagrze' wymawiał „sagrze”;

Panicek : gospodarz, który uznawał pewien rodzaj ziemniaków za najlepsze, nazywając je „panice”.

3. Przezviska utworzone od zawodów, zajęć i sytuacji

a) przezviska od zawodów — prymarne

Dochtór : ironiczne określenie człowieka, pełniącego funkcję portiera w szpitalu;

Kapral : człowiek, który ma stopień wojskowy kaprala;

Krawiec : człowiek, wykonujący ten zawód;

Matros : człowiek, który służył w marynarce wojennej;

Rymarz : przezvisko przeniesione z nazwy zawodu ojca.

— formacje patronimiczne z formantem:
-ak // -'ak

Młynarzak : ojciec był młynarzem;

Mularzak : ojciec był murarzem;

Sołtysiak : ojciec był sołtysem.

— przezvisko w formie przekształcenia

Majstrowaty : przezvisko urobione od zawodu cieśli;

przykład ten jest tworem derywowanym, przy czym wskazuje na natężenie cechy przy pomocy formantu -owaty.

b) przezviska nawiązujące do zajęć i upodobań — prymarne

Baraban : grywał na bębnie w orkiestrze;

Gwardziejec : przed I wojną światową odbywał służbę wojskową w gwardii rosyjskiej;

Lejbuś : prowadził handel z Żydami przed I wojną światową;

Miczurin : przeprowadzał doświadczenia na swoim polu;

Moško : prowadził handel z Żydami;

Placki : przezvisko rodziny, która wypiekała smaczne placki;

Śmul : zajmował się handlem.

— sekundarne z formantami: -ak, -ka, -'uś

Hyclak : skupował nieżywe konie, z których zdejmował skórę;

Kiciuś : łapał koty na futerka;

Nutka : grywał na skrzypcach.

c) przezviska od charakterystycznych lub powtarzających się sytuacji — prymarne

Diabel : pszczelarz, którego nie kasały pszczoły po wejściu do pasieki, czego zazdrościli mu ludzie i dopatrywali się w tym kontaktów ze złymi duchami;

Emigront : gospodarz przesiedlający się z jednej wsi do drugiej;

- Hrabina** : kobieta ubierająca się elegancko w dni świąteczne;
- Jedynak** : chłopiec jeden w rodzinie;
- Kupka** : dobrze układał kupki ściętego drzewa przy wyrębie lasu;
- Lampecka** : gospodarz, który często chodził do sąsiadów w celu pożyczania „łampecki”;
- Mejza** : kowal, który źle wykonywał swoją pracę; mówiono, że „zmejzował coś”; *mejza* — oznacza ‘partacz’;
- Morcinek** : w młodości czytywał utwory G. Morcinka;
- Placek** : lubił jeść placki, ojciec rodziny, którą przezywano *Placki* (patrz podgr. b);
- Ruska** : kobieta, która wymawia pewne wyrazy w podobny sposób do wymowy wyrazów w języku rosyjskim;
- Ślachcic** : gospodarz pochodzący ze wsi z przewagą elementu szlacheckiego;
- Siecka** : ironiczne określenie gospodarza, który często korzystał z sieczkarni sąsiadów;
- Suchotnik** : gospodarz, którego ojciec zmarł na gruźlicę;
- Mamzery** : przezwisko rodziny o zabarwieniu ujemnym (brak dokładniejszych wyjaśnień od informatorów)
- Mamzer: 1) ‘potomek nieprawego łoża’ (SW)
 2) ‘przechrzta’ (SW).
- sekundarne z formantami: -‘ak, -ek, -ka w funkcji patronimiczno-deminutywnej lub deminutywnej
- Babcyniak** : chłopiec-sierota wychowywany przez babkę;
- Chłopacek** : chłopiec wychowywany pod troskliwą opieką matki;
- Smrodek** : gospodarz, w domu którego czuć było zapach kapusty;
- Ośka** : gospodarz, któremu pękła oś u drewnianego wozu, chciał kupić drugą do niego, lecz nie mógł dostać, gdyż inni gospodarze mieli już wozy gumowe;
- Wdówka** : kobieta, która chciała po raz drugi wyjść za mąż.
 z formantem -aty
- Scekaty** : gospodarz naśladowający szczekanie psów.
4. Przewiska wskazujące na pochodzenie i miejsce zamieszkania
- a) przewiska od miejsca pochodzenia
- Biardziak** : pochodzi ze wsi Biardy;
- Kwaśniak** : urodził się we wsi Kwasy;
- Smolarz** : pochodzi ze wsi Smolanka.
- b) przewiska od miejsca zamieszkania
 — prymane
- Grabarz** : gospodarz mieszkający obok cmentarza.

— sekundarne z formantami: *-ák, -us*

Olescyniak lub *Olcyniak* : gospodarz mieszkający przy olszynie; wyraz ten wymawiany jest „olsyna” lub „lescyna”;

Dworusy : przezvisko rodziny, pochodzące od miejsca jej zamieszkania przy dworze;

Krakus : gospodarz jeżdżący do Krakowa.

5. Przezviska od nazw zwierząt i roślin (primarne i sekundarne), charakteryzujące

a) właściwości zewnętrzne i wewnętrzne nościeli

Slimak : człowiek o powolnym, spokojnym usposobieniu;

Wiewiórecka : człowiek o rudym kolorze włosów.

b) zajęcia

Baran : prowadził handel baranami;

Cajka : gospodarz, który polował na czajki;

Sójecka : człowiek, który łapał sójki i zamykał je do klatek.

c) pewne sytuacje

Mysza : dziewczyna, która często w dzieciństwie ogryzała bochenek chleba.

d) przezviska nie wyjaśnione przez informatorów

Koźlak : można je uważać jako powstałe: 1) od rodzaju grzybów; 2) od nazwy młodego kozła (SW);

Kwoka : określane w sposób ironiczny kobiety.

6. Zestawienia będące przezviskami o różnych zakresach znaczeniowych

Feluś Kitajec : gospodarz, którego przodek brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej na początku XX w.;

Goruncy Jasio : gospodarz, który okładał cały dom kolkami sosnowymi, żeby było ciepło; (*Gorunce, -ych*) : przezvisko rodziny powstałe od przezw. gospodarza;

Janecki Ślachcicek : człowiek niskiego wzrostu, pochodził prawdopodobnie z rodziny szlacheckiej;

Święte Panianki : siostry, kobiety religijne;

Wielki Antek : człowiek wysokiego wzrostu.

7. Przezviska, których nie wyjaśnili informatorzy (w sumie 16)

Barczak, Czurczyl, Ciutaki, Hamzy, Kalafon, Kazulek, Krzywiniak, Leser, Pekies, Pytko, Radczak, Rycerzak, Samoraj, Śkalka, Tasewa, Tuty.

W sumie wydobyłam 148 przezwisk. Najliczniej reprezentowanym typem przezwisk są formacje powstałe od apelatywów, których jest 100; tworów odmiennych zanotowałam 27, przezwiska w formie zestawień występują w liczbie 5, zaś przezwisk niejasnych jest 16. Pod względem powszechności formacji odapelatywnych podobieństwo z przezwiskami Grzędówki wykazują przezwiska ze wsi Sromowce Wyżne.⁹

Wśród przezwisk odapelatywnych wyróżniłam szereg grup, przy czym najliczniejsze z nich to: a) przezwiska utworzone od zawodów, zajęć i dowolnych sytuacji (w sumie 39) zarówno bezsufiskalne, jak i sufiksalne z suf. *-ak* (np.: Baraban — 'człowiek, który grywał na bębnie'; Sołtyśiak — 'syn sołtysa'); b) przewiska wyrażające cechy zewnętrzne, wewnętrzne oraz sposób bycia ich nosicieli (31) (np.: Nosowy — 'człowiek o szerokim nosie').

Mniej licznie występują takie typy przezwisk, jak: a) (przezwiska utworzone od charakterystycznych powiedzeń oraz od wad wymowy (14) (np.: Meśta — 'człowiek, który gubiąc buty pytał „gdzie moja meśta”?' b) przewiska od nazw zwierząt, ptaków i roślin, wyrażające pewne cechy zewnętrzne i wewnętrzne nosicieli i określające rodzaj zajęcia danych osób (8), takie jak np. Wiewiórecka — 'człowiek o rudym kolorze włosów'; Sójcecka — 'człowiek, który łapał sójki i chował je do klatek'.

Całkiem wyjątkowo spotyka się przezwiska powstałe od miejsca zamieszkania i pochodzenia (7), (np. Biardziak — 'człowiek pochodzący ze wsi Biardy') oraz dwuwyrzowe zestawienia o różnych zakresach znaczeniowych (np.: Janecki Ślachcicek).

Przezwiska powstałe od nazw osobowych stanowią ciekawą i zróżnicowaną grupę z uwagi na swe pochodzenie i sposób powstania. Przewiska odmienne w większości charakteryzuje patronimiczność. Tworzone są głównie przy użyciu formantów: *-ak* i *-ek*. Tego typu formacje spotkałam przede wszystkim w Kryncie (8) i w Biardach (2). Wśród przezwisk odmiennych gromady Grzędówka wydzielić można: 1) patronimika utworzone od imion ojca i dziadka oraz zdrobnienia z formantami *-ula*, *-aś* (w sumie 12); 2) imiona w funkcji przezwisk z formantami: *-ko*, *-ek*, *-unia*, *-'o* (w liczbie 6); 3) przezwiska o charakterze dzierzawczym, powstałe od imion ojca, matki lub męża z formantami: *-ow// -owa* oraz *-in// -yn* (w liczbie 9); wśród wyżej wymienionych występuje w gromadzie Grzędówka rzadko spotykany typ przezwisk pojcowskich, panińskich, które noszą młode mężatki; utworzone są one od nazwiska ojca, które przyj-

⁹ E. Pawłowski: *Przezwiska ludowe mieszkańców wsi Sromowce Wyżne* [w:] *Symbolae philologicae in honorem Witoldi Taszycki*, Wrocław—Warszawa—Kra-ków 1968.

muje formę dopełniacza l. mn. i staje się określeniem jakoby dzierżawczym, tj. z końcówką *-ów* w funkcji formantu, np.: *Helcia Grzybów* (jej mąż o nazwisku Grzebisz) — nazwisko ojca *Grzybek*; 4) przekształcenia imion (3).

W zakończeniu powyższej analizy wspomnę tylko o pewnych cechach fonetycznych, jakimi charakteryzują się wyżej wymienione przewiska. Wykazują one wyraźnie cechy gwarowe spotykane zarówno na Mazowszu, jak i w Małopolsce. Z cech małopolsko-mazowieckich wymienić można następujące: 1) mazurzenie: *Barteczek, Scekaty, Chyzy*; 2) pochylenie samogłoski *a* do *o*: *Smotki* — zamiast 'szmatki'; 3) pochylenie samogłoski *e* do *y*: *Kfatyрка* — zamiast 'kwaterka'; 4) pochylenie samogłoski *o* do *u*: *Dochtór* — zamiast 'doktor'; 5) przejście samogłoski nosowej *a* \geq *un*: *Tysiunc* — zamiast 'tysiąc'; 6) rozszerzenie wymowy samogłoski *ę* do *a*: *Świąte Panianki* — zamiast 'święte panienki'; wyjątek stanowi przejście *ę* w *in* w przewisku: *Kińdziorka* — zamiast 'Kądziorka'.

W przewiskach występuje również kilka innych cech gwarowych, takich jak: przejście samogłoski *e* w *a* przed spółgłoskami nosowymi (*Panianki* zamiast 'panienki'), wymowa spółgłoski *ś* zamiast *sz* (*Spilka* zamiast 'szpilka'), wymowa spółgłoski *ch* w miejsce *k* w grupie *kt* (*Dochtór* zamiast 'doktor').

Reasumując powyższe dane, dotyczące przewisk gromady Grzędówka, stwierdza się, że przewiska te w olbrzymiej większości powstały od apelatywów w postaci prymarnej. Przewiska sekundarne — to głównie różnorodne formacje o charakterze patronimiczno-dzierżawczym i deminutywnym, urabiane najczęściej przez dodanie formantów *-ak*//*-ak* i *-ek* do odpowiednich nazw osobowych. Odbijają swą oryginalnością od całości materiału przewiska, w których znaleźć można wpływy języka rosyjskiego, np.: *Matros, Gwardiejec, Kitajec, Niegramotny, Prymierzak*. Wpływy żargonu żydowskiego uwidocznione są w przewiskach: *Lejbuś, Moško, Śmul*. Mamy też przykłady oddziaływania literatury pięknej i naukowej: *Morcinek* i *Miczurin*. Jak z tego widać, przy powstawaniu przewisk ludowych gromady Grzędówka podstawowym tworzywem językowym były najróżnorodniejsze apelatywa oraz rozmaite nazwy osobowe.

SKRÓTY

SGP: *Słownik gwar polskich*, J. Karłowicz, Kraków 1900—1911.

SW: *Słownik języka polskiego*, pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, Warszawa 1900.

R É Z U M É

Прозвища, как ономастические образования, употребляемые во всех польских говорах, являются интересным и ценным для исследователей материалом. Отражают они исторические и культурные особенности, территории, на которой возникли, и употребляются, а также ее диалектные черты. На все это указывает в значительной степени генезис возникновения прозвищ и их структурно-семантическая основа.

Народные прозвища громады Грензувка обнаруживают достаточно большую семантическую разнородность и своеобразие источников своего возникновения. Основным языковым материалом для их образования были, прежде всего, апеллятивы в их первичном виде. Семантический анализ позволил выделить среди них следующие группы: 1) прозвища, выражающие внешние и внутренние черты их носителей, а также манеру себя держать, 2) прозвища по характерным для данного лица высказываниям и порокам речи, 3) прозвища по профессиям, занятиям и ситуациям, 4) прозвища, указывающие на происхождение и место жительства, 5) прозвища, образованные от названий животных и растений и характеризующие внешние, внутренние черты людей, а также определяющие некоторые их занятия, 6) сочетания двух слов. Менее широко представлены образования от личных имен, которые выступают только во вторичном виде, как патронимы, уменьшительные формы, сокращения и преобразования имен, а также прозвища притяжательного характера. Все прозвища записаны в их диалектном звучании, что позволяет найти в них фонетические черты мапопольского и мазовецкого диалектов.

R É S U M É

Les sobriquets, phénomène répandu dans les patois de toute la Pologne, constituent, en tant que formations onomastiques, un objet précieux et intéressant pour la recherche. C'est en eux, dans leur genèse et dans leur matériau structural et sémantique, que se reflètent l'histoire et la culture d'une région ainsi que des traits dialectaux.

Les sobriquets populaires de Gręzówka présentent une assez grande variété sémantique et l'originalité des sources. Des appellatifs sous leur forme primaire a été le matériau linguistique principal. L'analyse sémantique y fait distinguer les groupes suivants: 1° sobriquets exprimant des caractères extérieurs et intérieurs de même que des façons de se comporter de leur porteurs; 2° sobriquets s'expliquant par des défauts de prononciation; 3° sobriquets en fonction de professions et de situa-

tions; 4° sobriquets indiquant l'origine ou le domicile; 5° sobriquets fournis par des noms d'animaux et de plantes, caractérisant des traits extérieurs et intérieurs ou définissant certaines fonctions des porteurs; 6° composés à deux mots. Les formations dénominales sont moins fréquentes: elles n'apparaissent qu'en tant que secondaires, comme patronymiques, diminutifs, formes abrégées, transformations de prénoms ou sobriquets à caractère possessif. Tous les sobriquets sont notés dans leur forme phonique patoise ce qui permet d'y déceler des traits caractéristiques phonétiques du dialecte limitrophe petit-polonais — mazovien.